

Review/Recension

ALICE CURRY

ENVIRONMENTAL CRISIS IN YOUNG ADULT FICTION

A Poetics of Earth

Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave
Macmillan, 2013. 224 s.

Vi skriver 2014 och därmed har den så kallade ekokritiken, en av de mera vitala litteraturkritiska trenderna i världen av i dag, jämt tjugo år på nacken. Det var 1994 som litteraturstudiet så att säga började "grönska" på allvar. Då grundades i USA föreningen Association for the Study of Literature and the Environment, förkortat ASLE. Namnet innefattar mycket, i själva verket mer än benämningen ekokritik som lanserades ungefär vid samma tid. Två år senare, 1996, utkom standardverket *The Ecocriticism Reader* redigerat av Cheryll Glotfelty och Harold Fromm.

Ekokritiken har expanderat och utvecklats snabbt av orsaker som inte enbart haft med dess aktualitet och nyhetsvärde att göra, utan kanske ännu mera med den inneboende spänningen i den tidiga idén om en given natur, som den litterära texten ska återge och där kritikens uppdrag blir att slå vakt om reglerna för återgivningen. Allt sedan ekokritikens begynnelse har mycket alltså handlat om att se till att de kulturella artefakter som utgörs av litterära och kritiska texter bibehålls så "naturnära" som möjligt. Trots att uppdraget faller på sin egen orimlighet har idén visat sig vara av det mera seglivade slaget, även om den från början också utgjorde en reaktion på den post-strukturalistiska teoribildningens dominans inom litteraturstudiet.

En av områdetets företrädare, Lawrence Buell, beskriver emellertid en andra vågens ekokritik sedan millennieskiftet. Den benämner han miljökritik, där frågor om miljö rättvisa, toxicitet och energiförsörjning blir betydelsefulla. Perspektivet har rört sig från "natur" till "miljö" och blir därmed också primärt samhällscentrerat, eller "sociocentriskt" som Buell kallar det, snarare än eko- eller biocentriskt. Det senare var den mer eller mindre uttalade ledstjärnan för bland andra Glotfelty och Fromm, även om *Ecocriticism Reader* innehåller en synnerligen omfattande provkarta över miljö tänkande och litteraturkritisk teori och praktik. Oavsett står sig benämningen eko-

kritik och ekologiska resonemang bidrar till att på avgörande sätt underbygga också den litterära miljökritiken.

Äldre än den litterära ekokritiken (vars förhistoria emellertid sträcker sig bakåt genom 1970-talet och in i förrförra seklet) är ekofeminismen, som också den kom att få stor betydelse för det litterära ekokritiska projektet. Inte desto mindre rapporterar den australiensiska ekofeministiska litteraturforskaren Alice Curry med hänvisning till Greta Gaard en ekofeministisk backlash under de senaste trettio åren i USA, där såväl ekofeminismen som den litterära ekokritiken har sitt ursprung och har haft sina starkaste fästen.

Denna ekofeministiska backlash är en del av kontexten för Currys nya bok *Environmental Crisis in Young Adult Fiction. A Poetics of Earth*. En annan kontext är "apokalyptiken" i den moderna ungdomsromanen. En tredje kontext utgörs av andra vågens ekokritik, det vill säga den ovan nämnda miljökritiken, som vuxit fram i ett miljöhistoriskt rum präglad av klimatsdiskurs, vilken i huvudsak är alarmerande och undergångsbetonad men delvis också präglad av så kallad klimatskepticism. Den avgörande teoretiska kontexten är materialistisk och fenomenologisk.

Curry företar sig en läsning av ett antal populära ungdomsromaner, alla utgivna efter millennieskiftet och flera av dem synnerligen färska, däribland Suzanne Collins så kallade Hungertrilogi. Ur dem läser hon fram en jordens poetik, präglad av "embeddedness" och "embodiedness", det som är inbäddat och har kropp. Hon visar bland annat hur kroppar är "inbäddade i" den fysiska miljön, hur de blir metonymer för jorden, som är en trop som Curry odlar konsekvent och i överflöd. En annan term Curry brukar som en övergripande trop är "tipping-point", ett begrepp som myntades av Malcolm Gladwell 2000 och betecknar den punkt där allting förändras på ett överväldigande sätt eller går över styr. Curry använder termen bildligt för att beteckna själva apokalypsen, undergången eller katastrofen i ungdomsromanerna, inte som den minimala utlösande faktorn.

Överhuvudtaget är begreppsparet inbäddad-kroppslig återkommande och ställs intressant nog i ett motsatsförhållande till det Curry kallar "planetary consciousness", planetarisk medvetenhet. I samma kontext av begrepp hör också "blind space" hemma. Här krävs en miljöhistorisk rekapitulation: den populära medvetenheten om planeten anses ha tagit sin början i och med 1960-talets rymdfärder som på ett betydande sätt bidrog till miljödiskursen. Med hjälp av rymdteknologin kunde vem som helst plötsligt betrakta jorden som planet, utifrån. Som ett exempel på detta kan nämnas efterfrågan på lampor i form av jordglobar som aldrig varit så stor som på 1960-

och 70-talen. Möjligheten att kunna *betrakta* jorden gav upphov till känslor av kärlek och ömhet inför den vackra planeten, den blev till något man ville beskydda och ta hand om. Curry tar upp detta i sin bok och menar att det inte är så här miljömedvetenhet ska se ut. "Planetary consciousness", hävdar hon, handlar om distans, kontroll och visuell ordning. Istället pläderar hon följaktligen för den "inbäddade" jordens poetik som utgår från sinnena. Begreppet "blind space" handlar om detta: Curry menar att både (den kvinnliga) kroppen och jorden *som* jord, materiell, levande, inte som ett visuellt och estetiserat objekt, är sådana rum.

Resonemanget är bekant och motiverat, det är fråga både om en maktkritik av visuella ordningar och en manligt objektifierande blick kopplad till naturvetenskapen och förnuftet. Här hör man ekon av såväl Carolyn Merchant som Luce Irigaray. Men det är också i den här kritiken man kan uppleva en inkonsekvens i Currys betoning av ett fenomenologiskt förhållningssätt till jorden. Vilka sinnen är så att säga tillåtna i vår upplevelse av kroppen och jorden? Smak, lukt, känsel, hörsel, men inte syn? Idén om "blind space" blir ett spännande korrelativ till en sådan fenomenologisk preferens. Som människor skulle vi alltså inte få se eller betrakta vår omgivning. Currys syfte är naturligtvis att påvisa och ifrågasätta en *dominerande* kulturell preferens av det visuella och teknologiska; hos Curry kodas detta som manligt. En invändning blir ändå att det alltid kommer behövas ett visst avstånd, uttryckligen ett mått av distans, för att seende överhuvudtaget ska vara möjligt. Eller miljökritiskt uttryckt: för en hållbar miljöpoetik och politik kommer alla sinnen att behövas.

Currys bok är den första studien i bokform om feminism och miljö i relation till ett barn- och ungdomslitterärt material, hävdar förlaget Palgrave, MacMillan. Det är en välkommen, välskriven och utpräglad teoretisk studie där de mest aktuella områdena inom såväl miljödiskursen, det vill säga klimatet och dess hållbarhet, som barn- och ungdomslitteraturen, dystopi och apokalyptik, sammanstrålar.

Pia Maria Ahlbäck
Fil dr i Engelska språket och litteraturen
Litteraturvetenskap
Åbo Akademi